

מדברי ההיסטוריון יעקב לזוביק:

המשתחררים ביקשו קודם כל לתעד את סיפוריהם. בלא תיאום ביניהם התחילו לאסוף את הסיפורים במקומות רבים באירופה. עבור רבים היה הצורך לספר אחד המניעים להישרדותם, והם סיפרו עוד קודם שפנו להשתקם. באותה שעה קיימו גם סוג אחר של הנצחה, כאשר זיהו קברי אחים וסימנו אותם, או הקימו אנדרטות למי שנותרו בלא קברים. שתי הפעולות דומות זו לזו, אך האחת פניה קדימה, אל הדורות הבאים, והאחרת פניה לאחור, אל המתים. המתח של ההסתכלות בשני הכיוונים ניכר אפילו במעשי ההנצחה הסמוכים לשחרור עצמו.

מתוך: קליימן יהודית ושפרינגר-אהרוני נינה, *כאב השחרור*, יד ושם, ירושלים, תשנ"ה, עמ' 7